# HOZIRGI O‘ZBEK ROMANCHILIGIDA YANGI TAMOYILLAR

**Raxminqulova Noila**
**Eshonqulova Muxlisa**
**Ubaydullayeva Xurshidabonu**
O‘zMPU talabalari.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24040470

***Annotatsiya***. *Maqolada hozirgi o‘zbek romanchiligida kuzatilayotgan badiiy-estetik yangilanishlar, mavzu va qahramon talqinidagi o‘zgarishlar, kompozitsion izlanishlar hamda zamonaviy nasrning uslubiy xususiyatlari yoritiladi. Inson ruhiyatiga chuqur kirib borish, tarixiy xotirani yangicha anglash, ijtimoiy muammolarni shaxs taqdiri bilan bog‘lash, ramziylik, intertekstuallik va janrlararo sintez kabi tamoyillar tahlil qilinadi.*

***Kalit so‘zlar:*** *hozirgi o‘zbek romanchiligi, roman, badiiy tafakkur, ruhiyat, tarixiy xotira, kompozitsiya, ramz, intertekstuallik, uslubiy izlanish.*

***Аннотация***. *В статье рассматриваются художественно-эстетические обновления современной узбекской романистики, изменения в трактовке тем и персонажей, композиционные поиски и стилистические особенности прозы. Анализируются углублённое изображение внутреннего мира человека, новое осмысление исторической памяти, связь социальных проблем с судьбой личности, символика, интертекстуальность и жанровый синтез.*

***Ключевые слова:*** *современная узбекская романистика, роман, художественное мышление, психология, историческая память, композиция, символ, интертекстуальность.*

***Abstract.*** *This article examines artistic and aesthetic developments in contemporary Uzbek novels, changes in the treatment of themes and characters, compositional experimentation, and stylistic features of modern prose. It discusses the deeper representation of the human inner world, new interpretations of historical memory, social issues and individual destinies, symbolism, intertextuality, and genre synthesis.*

***Keywords:*** *contemporary Uzbek novel, literary thought, psychology, historical memory, composition, symbolism, intertextuality, stylistic experimentation.*

## Kirish

Hozirgi o‘zbek romanchiligi milliy adabiyotning an’anaviy tajribalarini davom ettirgan holda, zamon va inson haqidagi tasavvurlarni yangicha badiiy shakllarda ifodalashga intilmoqda.

Ijtimoiy hayotdagi o‘zgarishlar, axborot oqimining tezlashuvi, shaxs va jamiyat munosabatlarining murakkablashuvi yozuvchilarning mavzu tanlashi, qahramon yaratishi va voqealarni bayon etish usullariga ta’sir ko‘rsatmoqda.

Roman janrining imkoniyatlari keng bo‘lgani sababli unda shaxsiy taqdir, oilaviy munosabatlar, tarixiy xotira, ma’naviy izlanish va ijtimoiy muammolar qamrab olinishi mumkin.

Bugungi romanchilikdagi yangiliklarni faqat shakliy tajribalar bilan cheklab bo‘lmaydi.

Eng muhim jihat — insonni murakkab, ziddiyatli va o‘zgaruvchan mavjudot sifatida tasvirlash, voqelikni turli qarashlar kesishmasida yoritishdir.

## Inson ruhiyatiga chuqurroq kirib borish

Hozirgi romanlarda qahramonning tashqi harakatlaridan ko‘ra, uning ichki kechinmalari, xotiralari, qo‘rquv va umidlari, o‘z-o‘zi bilan munozarasi muhim badiiy qatlamga aylanmoqda.

Qahramon ko‘pincha bir yoqlama xarakter emas, balki ichki ziddiyatlar ta’sirida qaror qabul qiladigan shaxs sifatida gavdalanadi.

Ruhiy tahlil ichki monolog, xotira lavhalari, tush, dialog, sukut va ramziy detallar orqali yuzaga chiqadi. Ayrim asarlarda voqealar qahramon ongidagi assotsiatsiyalar asosida berilib, o‘tmish va bugun bir-biriga tutashadi. Bunday usullar o‘quvchiga qahramon xatti-harakatining tashqi sabablarinigina emas, ichki motivlarini ham anglash imkonini beradi.

**Mavzu doirasining kengayishi va zamonaviy qahramon**

Bugungi romanchilikda shaxs va jamiyat munosabati, ma’naviy tanlov, avlodlar tafovuti, migratsiya, shahar va qishloq hayoti, oilaviy munosabatlar, ijtimoiy adolat, tarixiy xotira hamda insonning o‘zligini izlash kabi mavzular badiiy talqin etilmoqda. Bu mavzularning yangiligi ularning inson taqdiriga ta’siri va murakkab oqibatlarini ochib berishda namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy qahramon an’anaviy qadriyatlar bilan yangicha hayot talablari o‘rtasida qolishi, shaxsiy manfaat va vijdon, erkinlik va mas’uliyat, xotira va bugungi kun o‘rtasida tanlov qilishi mumkin. Shu sababli uning xarakteri ko‘pincha qarama-qarshi jihatlarni mujassam etadi.

**Tarixiy xotira va zamonaviylik munosabati**

Tarixiy mavzudagi romanlarda o‘tmish voqealarini qayta hikoya qilish bilan birga, tarixiy xotiraning bugungi inson tafakkuridagi o‘rni ham yoritiladi. Tarixiy shaxs yoki davr tasviri zamonaviy savollar bilan bog‘lanib, xotira, milliy o‘zlik, adolat va ma’naviy meros masalalarini muhokama qilish imkonini beradi.

Tarixni faqat buyuk voqealar va mashhur shaxslar orqali emas, oddiy insonlar taqdiri, kundalik turmush va shaxsiy xotiralar orqali ko‘rsatishga intilish ham muhim tamoyildir. Bunda tarixiy haqiqat va badiiy to‘qima chegarasini anglash, muallif talqinini manbaviy dalillardan farqlash zarur.

**Kompozitsion va bayon shaklidagi izlanishlar**

Hozirgi romanlarda an’anaviy izchil bayon bilan bir qatorda, vaqt qatlamlarining almashinuvi, retrospeksiya, parallel syujetlar, bir nechta hikoyachi ovozi va parchalangan kompozitsiya kabi usullar qo‘llanmoqda. Voqealar xronologik tartibda berilmasligi, qahramon xotirasi yoki turli personajlarning qarashlari orqali to‘ldirilishi mumkin.

Ko‘p ovozlilik voqelikni turli qahramonlar nigohidan ko‘rsatadi. Bir hodisaga nisbatan qarashlarning farqlanishi o‘quvchini tayyor hukm chiqarishdan tiyib, masalaning murakkabligini anglashga undaydi. Biroq kompozitsion murakkablik asarning g‘oyaviy mazmuni va obrazlar tizimiga xizmat qilishi lozim.

**Ramziylik, intertekstuallik va janrlararo sintez**

Ramziy obrazlar zamonaviy romanda ko‘p qatlamli ma’no yaratadi. Yo‘l, eshik, ko‘zgu, suv, tun yoki safar singari obrazlar asar kontekstida insonning ichki izlanishi, tanlovi, xotirasi yoki hayotiy o‘zgarishlarini anglatishi mumkin.

Intertekstuallik bir badiiy matnning boshqa adabiy, tarixiy yoki madaniy matnlar bilan muloqotidir. Mumtoz adabiyot, folklor, rivoyat va tarixiy manbalarga ishora zamonaviy muammolarni milliy madaniy xotira bilan bog‘laydi. Roman tarkibida kundalik, maktub, hujjat, xotira yoki afsona kabi shakllarning qo‘llanishi janrlararo sintezni yuzaga keltiradi.

**Til va uslubdagi yangilanishlar**

Zamonaviy romanchilikda adabiy tilning turli qatlamlaridan foydalanish, qahramon nutqini individuallashtirish, sheva unsurlari, kasbiy so‘zlar, zamonaviy muloqot shakllari va ichki nutqni badiiy matnga olib kirish kuzatiladi. Bunday vositalar obrazning ijtimoiy muhitini, dunyoqarashini va ruhiy holatini aniqroq ifodalashga xizmat qiladi.

Uslubiy yangilanish matn ritmi, dialoglar qurilishi, tasvir va bayon nisbatida ham ko‘rinadi. Ixcham jumlalar ruhiy taranglikni kuchaytirsa, keng tasviriy parchalar tarixiy yoki falsafiy mushohadaga imkon yaratadi. Til vositalari qahramon xarakteri va asar mazmunidan kelib chiqishi kerak.

**Yangi tamoyillarni o‘rganish mezonlari**

Hozirgi o‘zbek romanchiligidagi yangilanishlarni tadqiq etishda tanlangan asarlarning nashr sanasi, janriy xususiyati va badiiy kontekstini aniq belgilash zarur. Har bir roman bo‘yicha mavzu, konflikt, obrazlar tizimi, hikoyachi pozitsiyasi, vaqt va makon tashkiloti, til-uslub xususiyatlari o‘rganilib, umumiy tendensiyalar qiyoslanishi maqsadga muvofiq.

Ilmiy xulosalar aniq matn tahliliga tayanishi lozim. Kompozitsiyaning parchalanganligi syujetdagi vaqt almashinuvi bilan, ruhiy tahlil esa ichki monolog yoki psixologik detallar bilan asoslanishi kerak. Shunda “yangilik” tushunchasi konkret poetik belgilar orqali izohlanadi.

**Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, hozirgi o‘zbek romanchiligida inson ruhiyatini chuqur tasvirlash, mavzu va qahramon doirasini kengaytirish, tarixiy xotirani zamonaviy tafakkur bilan bog‘lash, kompozitsion izlanishlar, ramziylik, intertekstuallik va uslubiy rang-baranglik kabi tamoyillar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bu tamoyillar milliy roman janrining badiiy imkoniyatlarini kengaytirib, inson va jamiyat munosabatlarini yangicha talqin qilishga xizmat qiladi. Ularni chuqur anglash uchun zamonaviy romanlarni qiyosiy o‘rganish, matndan aniq misollar keltirish va har bir poetik yangilikning asar mazmunidagi vazifasini ochib berish zarur.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Bakhtin, M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays. Austin: University of Texas Press, 1981.
2. Wellek, R., Warren, A. Theory of Literature. New York: Harcourt, Brace and Company, 1949.
3. Eagleton, T. The English Novel: An Introduction. Oxford: Blackwell Publishing, 2005.
4. Lukács, G. The Theory of the Novel. Cambridge: MIT Press, 1971.